

TÜRKİYE'DE MİLLİ PARK EĞİTİMİ VE MİLLİ PARK EĞİTİMİNE İLİŞKİN BİR ARAŞTIRMA: GELİBOLU YARIMADASI TARİHİ MİLLİ PARKI

NATIONAL PARK EDUCATION IN TURKEY AND A RESEARCH REGARDING NATIONAL PARK EDUCATION: GALLIPOLI PENINSULA HISTORICAL NATIONAL PARK

Doç. Dr. Okan YAŞAR*

Arş. Gör. Mehmet ŞEREMET**

Özet

Bu makale; Türkiye'de doğal, tarihi ve kültürel temelli çevre eğitimi içerisinde önemli bir yeri olan milli park eğitimi çalışmaları ve bu konuda alınan mesafeyi gözler önüne sermeyi amaçlamaktadır. Buna ilaveten çalışma; Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Park'ı ziyaretçilerine yönelik uygulanan anket sonuçlarıyla desteklenmiştir. Bu kapsamda uygulama alanı olarak Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı'nın seçilmesi ise Türkiye'nin en çok ziyaretçi çeken milli parkı olmasından kaynaklanmaktadır. Araştırmada nitel (literatür taraması) ve taramaya (survey) dayalı betimsel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Çalışmada, araştırma amacına uygun olarak geliştirilen anketler veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Araştırmada milli parkı ziyaret eden toplam 256 ziyaretçiye uygulanan anketlerden elde edilen veriler, çeşitli istatistiksel yöntem (t-testi, ANOVA, Korelasyon Analizi) aracılığıyla çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda ziyaretçilere ait çeşitli değişkenlerden eğitim, yaş seviyeleri ve ziyaret etme sıklıkları gibi değişkenlerin araştırmayı denetleyen başlıca değişkenler olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma sonucunda milli park ziyaretçilerinin Milli park eğitimi bakımından gerekli bilinç, tutum ve davranışa sahip olmadıkları sonucuna varılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çevre Eğitimi, Milli Park Eğitimi, Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı, Türkiye

* Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Coğrafya Eğitimi Anabilim Dalı

** Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Coğrafya Eğitimi Anabilim Dalı

Abstract

This article aims at unfolding the works of national park education which has an important place within the environmental education with natural, historical and cultural foundations in Turkey and the distance covered regarding this issue. In addition, the study has been supported by the results of the survey conducted to the visitors of Gallipoli Peninsula Historical National Park. In this respect, the reason for the selection of the area of application is the fact that it is the highest number of visitor attracting national park of Turkey. Quantitative (survey, statistical analysis etc.) and qualitative methods (review of literature) was used as a research methodology. In this respect, survey was carried out to visitors to collect data. Total samples consist of 256 visitors. Collected data was analyzed by various statistical tests (t-test, One-way ANOVA, Correlation Analysis). The result of study is determined by variables such as education levels, ages and frequency of visiting. Moreover, it was investigated that National Park visitors’ conscious, behavior and attitude have not efficient to National Park Education according to results of research.

Key Words: Environmental Education, National Park Education, Gallipoli Peninsula Historical National Park, Turkey

Giriş

Türkiye’de, doğal, tarihi ve kültürel temelli çevre eğitiminin bir parçası olarak milli park eğitiminin değerlendirilmesine ve Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı’nda gerçekleştirilen anket çalışmalarının neticelerine geçmeden önce, kısaca Türk Eğitim Sistemi içerisinde çevre eğitimi ve bir parçası olarak milli park eğitimiyle ilgili örgün ve yaygın eğitim çalışmaları gözden geçirilecektir.

Çevre eğitimi disiplinler arası bir çalışma alanıdır. Hem bilişsel hem de duyuşsal alanda amaçları vardır: Bilişsel alandaki amaçları, kişileri daha çok çevre okur-yazarı yapmaya yönelirken, duyuşsal alandaki amaçları ise çevreye ve çevre sorunlarına karşı değer ve tutumları oluşturur (Tosunoğlu & Doğan 1993). Çevre için eğitimin ana amacı, bireyin çevresini bir bütün olarak kavraması, çevreyle etkileşiminde eleştireci bir bakış, çevreyle ilgili konularda duyarlılık, bilinçlilik, girişkenlik sahibi bir yurttaş ve kenttaş olarak yetişmesidir. Çevre eğitimine ilişkin ilk çalışmalar doğa araştırmaları ve korumacılık olarak kendini göstermiştir. Çevre eğitimi ilk kez 1970 yılında Dünya Günü’nde planlanmaya başlamıştır. Çevre eğitimi dünyanın karşı karşıya bulunduğu sorunlardan haberdar olan, bu sorunların nasıl çözülebileceğini bilen ve buna gönüllü olan vatandaş yetiştirmeyi

amaçlamaktadır. Çevre eğitiminin esaslarını bilgilendirme, haberdar oluş ve ilgilenme oluşturmaktadır (Geray 1997:324-334).

Çevre eğitimi, toplumun tüm kesimlerinde çevre bilincinin geliştirilmesi, çevreye duyarlı, kalıcı ve olumlu davranış değişikliklerinin kazandırılması ve doğal, tarihi, kültürel, sosyo-estetik değerlerin korunması, aktif olarak katılımının sağlanması ve sorunların çözümünde görev almak olarak tanımlanabilir (Alım 2006: 604). Çevre için eğitim çok işlemlili bir eğitim türüdür. Çünkü çevre için eğitim tüm iletişim ortamlarından yararlanır; kamu kurumlarının yanı sıra gönüllü kuruluşlar, endüstri ve ticari kurumlar ile basın ve üniversiteler çevre için eğitimin tüm aşamalarında birlikte yer alırlar. Demek ki çevre için eğitim toplumda ve tüm öğretim kurumlarında gerçekleştirilmelidir. Ayrıca çevre için yapılan eğitim belirli bir program ve düzey ile sınırlandırılmaz. Dolayısıyla insanın iletişim içinde bulunduğu tüm ortamlarda çevre için eğitim yapılmalıdır (İleri 1998:5).

Çevre eğitimi, insanın çevreyi bozan tutum ve davranışlarını değiştirme ihtiyacından doğmuştur. Örgün eğitimin çevre sorunlarının çözümünde işlevsel olabilmesi için ayrı bir çevre dersi koymaya gerek yoktur. Yapılması gereken öğretim programlarının çevreci bir öze kavuşturulmasıdır. Çevre sorunları; Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler, Biyoloji, Coğrafya dersleri, Çevre ve İnsan, Sağlık ve Jeoloji derslerinde o alanın konuları ile, yaşama, etik ile ilişkilendirilerek verilmelidir. Çevre eğitimi, örgün eğitim kadar hatta ondan daha fazla sistemli olarak yürütülecek bir yaygın eğitim konusudur. Herkeste olması, oluşturulması gereken çevre duyarlılığını, öğretim programlarına konulacak bir-iki dersle çözmeye kalkışmak, deyim yerindeyse hafife almak, niteliğini ve çapını görmemek anlamına gelir (Gökdağ 2003: 178).

Çevre eğitiminin bir parçası olarak milli park eğitimi ise; milli parklarda sürdürülen doğal, tarihi ve kültürel temelli bilimsel çevre eğitiminden oluşmaktadır. Milli park eğitimi ile, milli parkların ve yakın çevresinin sunduğu doğal, tarihi ve kültürel değerlerin bireylere tanıtılarak onlara park niteliklerini gözlemleme, buradaki dengeyi, renk, biçim ve estetiğindeki çeşitliliği ve özgünlüğü anlayabilme becerisi kazandırılmaya çalışılmaktadır. Milli park eğitimi sonucunda bireylerin park niteliklerini gözlemleme ve onu okumada kendilerine özgü bir tarz geliştirmeleri ve sorumluluk kazanmaları beklenmektedir. Doğal, tarihi ve kültürel değerleri bir arada sunabilen milli parklarda katılımcılara ekoloji temelli bütüncül bir eğitim sunmak, bu yolla katılımcıların disiplinler arası düşünme becerilerini geliştirmek milli park eğitiminin başlıca amaçları arasındadır (Ozner 2003: 51-52; 2004:1-4). Çok sayıda kaynak değere sahip milli parkların sürdürülebilir kullanım çerçevesinde bir arada değerlendirilmesi milli park eğitiminin önemini arttırmaktadır. Milli park eğitimiyle, milli parkların eko turizm amaçlı kullanılabilmesi için bilimsel alt yapı teşkil edilmektedir. Milli park eğitimine bağlı olarak gelişen bireysel milli park bilinci zamanla toplumsal çevre bilincine dönüşecektir.

Dünyada giderek daha fazla sayıda ülke çevre eğitimi ve turizm etkinliklerini milli park ve tabiat parkı gibi korunmuş alanlara yönlendirmektedir. Ancak daha önce milli parkların bu etkinlikler için hazır hale getirilmesi gerekmektedir. Bu hazırlıkları tamamlayan ülkelerde yerli ve yabancı ziyaretçi sayısı katlanarak artmaktadır. ABD’deki milli parkları ziyaret edenlerin sayısı 600 milyon kişiye ulaşmıştır. Bu ülkenin nüfusunun 240 milyon civarında olduğu ve ziyaretçilerinin çoğunluğunun ABD’li vatandaşların oluşturduğu göz önüne bulundurulduğunda bir kişinin aynı yıl birkaç milli parkı ziyaret ettiği anlaşılmaktadır. Bu yüksek talebi, insanların doğal bölgeleri tanıma konusundaki merak duygusu ve milli parkları bu gezilere hazır hale getiren becerikli idareciler yaratmaktadır. Bu ülkenin milli parklarının tamamında park görevlilerini eko turizm konusunda eğitmek ve ziyaretçilere daha verimli bir diyalog kurabilmek amacıyla turizm büroları kurulmuştur. ABD’de Milli Parklarda yürütülen “Passport in Time” adlı proje kapsamında lise ve üniversiteli öğrenciler yaz aylarında ABD’nin milli parklarına dağılarak hem ekoloji temelli eğitim almakta hem de milli parklarda yapılması gereken işlere gönüllü olarak katılmaktadır. Program sonunda katılımcılara üzerinde bir geyik sembolü bulunan yeşil renkli bir pasaport verilmekte, bu pasaportun her sayfası ziyaret edilen milli parkın müdürü tarafından imzalanmaktadır. İmzalı sayfaları kabarık olan pasaportlar, sahiplerine prestij sağlamakta, gençler çevre ile ilgili işlerde çalışmak istediklerinde bu pasaportları referans olarak da kullanmaktadırlar (Ozoner 2004:3).

Bugün Türkiye’de nüfusun 1/3’ünü oluşturan genç nüfusun bir eğitim sisteminden geçtiği düşünülürse, çevre bilinçli davranış yeterliliklerinin geliştirilmesinin ve çeşitli eğitim kademelerine yayılmasının zorunluluk olduğu şüphesizdir. Bu anlamda örgün eğitim kurumlarına yönelik hazırlanan eğitim programlarına önemli görevler yüklenmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı’nın şekillendirerek yürüttüğü ders programlarında yeterince doğal, tarihi ve kültürel temelli çevre koruma, çevre eğitimi ve bir parçası olarak milli park eğitimi ile bunlara yönelik davranış yeterlilikleri kazandıracak konularına yer verebilmekte midir? Başka bir ifadeyle Türk milli eğitiminin genel amaçlarının sıralandığı 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Yasası’nda yer alan genel amaçların içinde, bireylere çevre koruma sorumluluk ve bilinci ile ilgili yeterliliklerin verilmesine dair kavramların olmayışı önemli bir eksikliktir. Türkiye’de örgün eğitim içerisinde çevre eğitimi müstakil bir “çevre” dersi (seçmeli) ile verilirken, aynı zamanda ilgili dersler içerisindeki konulara serpiştirilerek verilmektedir. Ancak Türkiye’de çevre eğitimi ağırlıklı olarak ilgili diğer dersler içerisindeki konulara dağıtılarak verilmektedir. Bu durumda çevre eğitimi, okul öncesinden yükseköğrenime kadar planlı bir şekilde birbirinin devamı niteliğinde sürdürülmektedir.

Bilindiği gibi örgün eğitim, belirli yaş gruplarında ve amaca göre hazırlanmış okulöncesi, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim kurumlarını kapsamaktadır. Türkiye’de okulöncesi eğitim (OÖE) isteğe bağlı olarak 3-6 yaş grubundaki çocukların eğitimini kapsar. Bu dönemde verilecek çevre bilinci ve davranış yeterlilikleri ile çevreyi korumaya yönelik bilgilendirme yaşam boyu ve

kalıcı bir şekilde varlığını koruyacaktır. Çocuğun okulöncesi yıllarında çevresiyle ilgili olarak öğreneceklerini iki noktada toplayabiliriz: 1. Çevreyi tanımak ve 2. Çevreyi korumak şeklinde sıralanabilir. Okulöncesi kademesindeki çocuğun ailesinin çevre eğitimi için üstleneceği rol çok önemlidir. Ebeveynlerin bu basamaktaki çocuklarına örnek olup, çevre davranışı sergileme ve uygulama oranı ise son derece düşüktür. Türkiye’de okulöncesi çağda okullaşma oranının çok düşük olması bu basamaktaki öğrencilerin çevre eğitiminden uzak kalmalarına neden olmaktadır (Kızıroğlu 2000). Okul öncesi dönemde çocuğa çevreyi tanıma ve koruma konusunda bilgi aktaran ve çeşitli davranış yeterlilikleri kazandırmaya çalışan önemli bir eğitim aracıdır. Çocuklara okul öncesi eğitim programlarında yer alan çevreye ilişkin konular doğal ortamında okul çevresinde yaparak ve yaşayarak verilmeye çalışılmaktadır. Öğrencilerin çevre olayları ve bu konudaki düşüncelerini resmetmeleri sağlanmaktadır. Görsel medyadan yararlanılmaktadır. Çocuk çevresine karşı bir sorumluluk duyarsa, çevreyi koruyucu davranışlara yönelecektir.

İlköğretim okullarında çevre eğitimi; 1.Türkçe programında işlenen metinlerde çevre ile ilgili okuma parçalarına sıkça yer verilerek sağlanmaktadır. Buna ilaveten, 2. *Hayat Bilgisi (1, 2 ve 3)* derslerinde; “Okul Heyecanım”, “Benim Eşsiz Yuvam” ve “Dün, Bugün, Yarın” ünitelerinde, 3. *Sosyal Bilgiler(4, 5, 6 ve 7)* derslerinde; “Yaşadığımız Yer”, “Üretimden Tüketime”, “Bölgemizi Tanıyalım”, “Adım Adım Türkiye”, “Hepimizin Dünyası-Doğal ve Tarihi Miras”, “Ülkemizin Kaynakları”, “Yeryüzünde Yaşam”, “Ülkemiz ve Dünya” ve “Ülkelerarası Köprüler” adlı ünitelerde ve 4. *Fen ve Teknoloji (4, 5, 6, 7 ve 8)* derslerinde; “Canlılar Dünyasını Gezelim Tanıyalım”, “Gezegelimiz Dünya”, “Kuvvet ve Hareket”, “Yerkabuğu Nelerden Oluşur”, “İnsan ve Çevre”, “Doğal Süreçler” ünitelerinde verilmektedir. Ayrıca Resim-İş derslerinde doğal çevre ilgili konularda çalışmalar yaptırılarak çevre olayları hakkındaki düşüncelerini resmetmeleri istenmektedir. Yeni ilköğretim programlarında çevreye karşı tutum kazandıracak duyuşsal davranışların oluşturulması amaçlanmaktadır. Ayrıca yeni ilköğretim programlarında çevre konuları artırılmıştır. Sosyal Bilgiler dersi ünitesi olarak, Hepimizin Dünyası-Doğal ve Tarihi Miras” ve “Ülkemizin Kaynakları” üniteleri ile Fen ve Teknoloji dersi “Yerkabuğunun Doğal Anıtları” konularında milli park bilinci vermeye çalışan ve bu konuda sorumluluk aşılama çalışmaları ünite/konulardır.

Lise öğretiminde çevre için eğitimin temel amacı şöyle özetlenebilir: Eğitim ve öğretim sürecinden geçen bireylerin, çevre konularında sorumlu davranışlar sergileyebilmelerini sağlayan ve teşvik eden bilgi, beceri ve değer yargıları ile donanmış vatandaşlar olarak yetişebilmelerine yardımcı olmaktır. Temel ekoloji bilgisi, çevre konularında bilincin oluşması, araştırma ve değerlendirme, bilgiyi kullanma ve sorun çözüm tekniklerini kullanma gibi konularda temel çevre bilgileri kazandırılır (İleri 1998). 2005 ortaöğretim coğrafya dersi öğretim programında yer alan “Çevre ve Toplum” öğrenme alanında ekoloji ve çevre konuları işlenerek öğrencilerin bu konuda tutum ve değer kazanmaları amaçlanmaktadır. Bu öğrenme

alanında doğal kaynakların kullanımı, doğal afetler, çevre sorunları, yönetim ve planlama ile çevresel değişim işlenmektedir (Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, Coğrafya Dersi Öğretim Programı 2005: 8).

Ortaöğretimde çevre eğitiminin ağırlıklı olarak işlendiği Biyoloji dersi 9. sınıfta zorunlu ve haftada iki saattir. Biyoloji dersinde çevre eğitimi “Bilinçli Birey-Yaşanabilir Çevre” ünitesinde ele alınmaktadır. Ortaöğretimde Biyoloji dersi yanında çevre eğitime ağırlıklı olarak yer verilen dersler coğrafya dersleridir. Lise 9, 10, 11 ve 12. sınıf Coğrafya derslerinde başta “Çevre ve Toplum” öğrenme alanı olmak üzere, “Mekansal Bir Sentez: Türkiye” ve “Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler” öğrenme alanları çevre eğitimi amaçlamaktadır. “Mekansal Bir Sentez: Türkiye” ve “Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler” öğrenme alanları içerisinde “Milli Park” kavramı üzerinde durulmakta, Türkiye’den ve dünyadan örnek milli parklar, nitelikleriyle birlikte tanıtılmakta ve milli parkların neden korunması gerektiği vurgulanmaktadır.

Türkiye’de çevre eğitimi kapsamında milli park eğitimine ilişkin en ayrıntılı değerlendirme 11. sınıf seçmeli “Turizm” dersinde yer almaktadır. “Tabii Varlıkların Turizm Bakımından Değerlendirilmesi ve Korunması” “Kültür ve Sanat Varlıklarının Turizm Bakımından Değerlendirilmesi ve Korunması” ünitesinde çevre ve milli park değerleri ile korumaya yönelik sorumluluk ve bilinci işlenmektedir. Çevre eğitiminin bir parçası olarak milli park eğitiminin amacına ulaşması için geniş kitlelere sözü edilen eğitimin verilmesi gerekmektedir. Geniş kitlelere milli park eğitimi verilebilmesi için tüm eğitim kademelerinde başta coğrafya dersleri olmak üzere çevre konularının işlendiği ilgili derslerde de milli park eğitimi üzerinde durularak toplumun bu konuda zamanla bilinçlenmesi gerekmektedir.

İlköğretim ve ortaöğretime yönelik olarak hazırlanan yeni öğretim programlarında çevre bilincinin geliştirilmesini sağlayan konuların ağırlığının artmasına rağmen yeterli olmadığı gözden kaçmamaktadır. Aynı şekilde çevre eğitiminin bir parçası olarak milli park eğitimine ilişkin yaklaşımların da çok sınırlı kaldığı görülmektedir. Ders programlarında çevre eğitimi ile konulara doğal, tarihi ve kültürel temelli milli park eğitimi konularını eklemek bir zorunluluktur. Çünkü gerek milli parkların “şehir parkı” ya da “piknik yeri” şeklinde algılanmaması ve gerekse milli park değerlerinin sürdürülebilir kullanımının sağlanması ancak buna bağlıdır.

Türkiye’de yükseköğretimde başlıca üç amaca yönelik olarak çevre eğitimi yapılmaktadır: 1. Çevre Bilimci ve Çevre Mühendisliği Eğitimi, 2. İlköğretim ve ortaöğretim öğrencilerine çevre eğitimi verecek öğretmenlerin eğitimi ve 3. Seçimli çevre bilimi dersleri ile desteklenen lisans ve lisansüstü eğitim. Çevre, eğitim sürecinin en üst basamağı olan yükseköğretimin özellikle öğretmen yetiştiren kurumlarında daha etkili ele alınması gerekir. Eğitim Fakülteleri ile Fen ve Edebiyat Fakülteleri programlarında çevre sorunlarını işleyen derslerin kredilerinin artırılması zorunludur. Çevre bilinçli öğrencilerin yetiştirilebilmesi

için, buna uygun öğretmenlerin ivedilikle en gelişmiş programlarla yetiştirilmesi gerekmektedir (Kızıroğlu 2000).

Türkiye'de sayıları 115'e ulaşan üniversite ve çeşitli enstitülerinin bünyesinde bulunan çeşitli programlarda çevreye ilişkin konularda gençlere arzu edilen tutum ve davranışları kazandırmaya dönük bir çok ders yer almaktadır. Bu dersler arasında; "Ekoloji", "Çevre Sorunları", "Türkiye'nin Çevre Sorunları", "Çevre Hukuku", "Çevre Felsefesi", "Ekosistemler", "Çevre ve İnsan" ve "Çevre Biyolojisi" sayılabilir. Bu derslerde ekosistemler ve bunların işleyişi ile insan-çevre ilişkileri sonucu ortaya çıkan çevre sorunları ve bunlara yönelik çözüm önerileri anlatılmaktadır. Özellikle ziraat, orman ve çevre mühendisliği ile mimarlık, coğrafya ve biyoloji bölümleriyle, coğrafya, sosyal bilgiler, biyoloji ve sınıf öğretmenliği gibi programlara kayıtlı öğrenciler zorunlu çevre dersleri almaktadırlar. Diğer programlara kayıtlı öğrencilerden isteyenlere ise seçimli olarak "çevre" dersleri verilmektedir. Üniversitelerin lisansüstü programlarında da çok sayıda çevreye ilişkin dersler verilmekle beraber, çevre ve çevre eğitimi ile ilgili araştırmalar ve bu konudaki araştırma merkezlerinin sayısı hızla artmaktadır.

Woischnik (1987), çevre eğitiminin toplumun tüm katmanlarında verilmesinin bir zorunluluk olduğu görüşüne sahiptir. Yaygın eğitim, eğitim sisteminin bir alt sistemi kabul edilerek, bireyin eğitim gereksinimlerini karşılamaya yönelik, yüzü yetişkin nüfusa dönük, ulusal düzeyde düzenlenmiş eğitim hizmetlerini kapsayan uygulamalar bütünü olarak görülmektedir. Yaygın eğitim içerisinde çevre için eğitiminin amaçları şöyle özetlenebilir: 1. Çevrenin ve çevre sorunlarının farkına varma ve duyarlılık geliştirme, 2. Çevre ve çevre sorunları hakkında bilgi sağlama, 3. Çevre ile ilgili olumlu ve gerçekçi tutumlar geliştirilmesini sağlama, 4. Çevrenin geliştirilmesi ve korunması için gerekli felsefenin yaygınlaştırılması, 5. Çevreyi ve çevre sorunlarını belirleme, anlama ve çözüme işlem ve yaklaşımlarında becerilerin ve yaklaşımların geliştirilmesi, 6. Çevrenin oluşumuna, korunmasına ve sorunların çözümüne katılımın sağlanmasıdır (İleri 1998:8). Aynı zamanda yaygın eğitim kapsamında çevre için eğitim, örgün eğitim kapsamında çevre eğitiminin sonuçlarının görüldüğü ve eksikliklerin giderilmesi açısından da fırsat tanımaktadır. Yerel yönetimler, okullar, gençlik merkezleri, halk evleri, Milli Eğitim Bakanlığı'nın çeşitli yaygın eğitim kuruluşları, Çevre ve Orman Bakanlığı, Ordu Eğitim Merkezleri ve sivil toplum kuruluşları çevre için bilgilendirme ve bilinçlendirme etkinlikleri içinde yer almaktadır (Türkiye Çevre Atlası 2003: 54). Örgün ve yaygın eğitim çerçevesinde Türkiye'de çevre eğitimine ve bir parçası olarak milli park eğitimine yönelik yapılan çalışmalara bazı örnekler verecek olursak;

Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) eşgüdümünde, Üniversiteler, Çevre ve Orman Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı işbirliğiyle "Milli Parkların Ekoloji Temelli Bilimsel Eğitim Amaçlı Kullanımı" kapsamında 1999 yılından bu yana Milli Park ve çevresinin sunduğu doğal, tarihi ve kültürel değerler üniversite öğretim üyeleri, yüksek lisans öğrencileri ve diğer

uzmanların katkılarıyla katılımcı bir eğitim temelinde işlenmektedir. Projenin amacı farklı disiplinlerdeki genç araştırma görevlileri, milli park rehberleri ile izci lideri öğretmenlere geniş bir ekoloji vizyonu kazandırmak olarak belirlenmiştir. Milli park eğitimi kapsamında, milli parklar ile etkileşim gerçekleştirilmeden sağlıklı bir milli park eğitiminden söz etmek mümkün değildir. Bu nedenle milli park eğitimi sınıf içi olduğu kadar, sınıf dışında da milli parklarla iç içe olmalıdır.

“Milli Parklarda Bilimsel Çevre Eğitimi” projesiyle milli parkların ve yakın çevresinin sunduğu doğal ve kültürel değerler ekoloji temelinde katılımcılara tanıtılarak, onlara doğaya bakma, doğadaki dengeyi, renk, biçim ve estetiğindeki çeşitliliği ve özgünlüğü anlayabilme becerisi kazandırılmaya çalışılmaktadır. Bu eğitimde çevre sorunlarına sosyal ve kültürel kapsamıyla, ekonomik neden ve sonuçlarıyla, yerel ve evrensel ölçeklerden bakılmaktadır. Programın sonunda gençlerin doğaya bakma ve onu okumada kendilerine özgü bir tarz geliştirmeleri, doğal dengeyi algılayabilme becerisi kazanmaları beklenmektedir. Eğitime ilişkin yöntem ve tekniklerle, belli konuları gençlere öğretmekten çok, onlarda merak ve ilgi uyandırabilmek ve soru sordurabilmek amaçlanmaktadır (Ozaner 2003:51-53).

“Uygulamalı Çevre Eğitimi Pilot Projesi”; Çevre ve Orman Bakanlığı ile Milli Eğitim Bakanlığı arasındaki işbirliği protokolü çerçevesinde öğrencilerde çevre bilincinin geliştirilmesi, olumlu tüketim alışkanlıklarının kazandırılması, ağaçlandırma çalışmaları, değerlendirilebilir katı atıkların kaynağında ayrı ayrı toplanması ve geri kazanımı amacını gütmektedir. 1999 yılından bu güne, bu Proje kapsamında Ankara dahilinde 280 ilköğretim okulunda, tüm ülke çapında ise İl Çevre ve Orman Müdürlüklerimizin koordinasyonunda yaklaşık 2000 ilköğretim okulunda proje uygulaması yapılmıştır. Proje dışındaki ilköğretim okulları ile ortaöğretim okulları, özel ve kamu ve kuruluşlarının talepleri doğrultusunda eğitim çalışmaları yapılmaktadır. Buna ilaveten, Milli Eğitim Bakanlığı Mart, Nisan ve Mayıs aylarında binlerce ilköğretim ve ortaöğretim öğrencisini *Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı*’nda tarihi, kültürel ve doğa temelli çevre eğitimi vermektedir. 5 Haziran Dünya Çevre Günü etkinlikleri çerçevesinde Ankara’da “Uygulamalı Çevre Eğitimi Pilot Projesi” kapsamındaki okullarda öğrenim gören yaklaşık 5000 öğrenci ve halkın katılımı ile şenlikler düzenlenmektedir (T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı 2007).

21 Mart Dünya Ormancılık günü ile 5 Haziran Dünya Çevre günü münasebetiyle söz konusu haftalar içerisinde, kamuoyunun dikkatini çekmek amacıyla televizyon ve radyolarda programlar düzenlenerek etkinliklere katılım sağlanmaktadır. Ayrıca çevre ve orman konularında, kamuoyunu aydınlatıcı ve uyarıcı nitelikte, çeşitli afiş ve broşürlerin basım ve dağıtımını gerçekleştirilmektedir. Buna ilaveten, Türkiye Ormanları ve Ormancılık Tanıtım TV Filmi (2003), Türkiye Çevre ve Orman Değerlerinin Tanıtım TV Filmi (2004), Endemik bitkiler belgeseli, uygulamalı çevre eğitimi pilot projesi tanıtım filmi hazırlanmıştır. *Bununla birlikte Milli Parklara ve Özel Korunması Gereken alanlara ilişkin bir belgesel yapım projesi de devam etmektedir.* Türkiye Radyo Televizyon Kurumu

ile Çevre ve Orman Bakanlığı arasında yapılan protokol gereği çevre ve orman konularındaki altı bölümlük “Yeşil Barış” adlı belgesel filmler tamamlanarak 2006 yılı Kasım ayından bu yana yayımlanmaktadır (T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı 2008). Ayrıca Doğal Hayatı Koruma Derneği, Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı (ÇEKÜL), Kırsal Çevre ve Ormancılık Sorunları Araştırma Derneği (KIRÇEV), Çevre Koruma ve Araştırma Vakfı ve Türkiye Erozyonla Mücadele Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı (TEMA) vb. sivil toplum kuruluşlarının da yaygın eğitim kapsamında çevre eğitimi çalışmaları yürüttükleri göz ardı edilmemelidir.

Çok sayıda ülkede “Milli Parklarda Bilimsel Temelli Çevre Eğitimi” çalışmalarına yönelik akademik araştırmalar gözden kaçmamaktadır. Bunlar arasında; Ahn & Kim (1996), Armstrong & Impara (1991), Berberoğlu & Tosunoğlu (1995), Berkowitz (1993), DeChano (2006), Hale ve Hardie (1993), Hines et al. (1987), Hungerford & Volk (1990), Jeong (1997), Smith-Sebasto (1995), Sıkı (2003), Somuncu (1998, 2003), Tuncer et al.,(2007), Ozaner (2003, 2004), Uysal et al.(1994) ve Yoshida (1993) sayılabilir. Türkiye’de çevre eğitimine ilişkin bir çok araştırma yapılmış olmasına karşın, “*Milli Park Eğitimi*”ne ilişkin araştırmalar gerçek anlamda 1999 yılından bu yana başlamıştır. Doğal, tarihi ve kültürel temelli çevre eğitiminin bir parçası olan milli parklar eğitime yönelik az sayıda bilimsel araştırma yapılmıştır. Bu çalışma; Türkiye’de doğal, tarihi ve kültürel temelli milli park eğitiminde gelinen noktayı tespit etmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu maksatla çalışmanın bulguları, Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı’nda gerçekleştirilen anket çalışmalarıyla desteklenmiştir.

Araştırmanın Amacı

“Milli Parklarda Doğal, Tarihi ve Kültürel Temelli Bilimsel Çevre Eğitimi” ile milli parkların ve yakın çevresinin sunduğu doğal, tarihi ve kültürel değerlerin bireylere tanıtılarak onlara park niteliklerini gözlemlene, buradaki dengeyi ve özgünlüğü anlayabilme becerisi kazandırılmaya çalışılmaktadır. Bu çalışma; Türkiye’de, doğal, tarihi ve kültürel temelli çevre eğitiminin bir parçası olan milli park eğitimi çalışmalarını gözler önüne serme amacını gütmektedir. Bu kapsamda çalışma; Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı’ı ziyaretçilerine yönelik uygulanan anket neticeleriyle desteklenmiştir. Anket neticelerinden çıkan tespitlerden hareketle de bireylerin ne düzeyde milli park eğitimi aldıkları, milli park ve kavramını algılama düzeyleri ve sorumlu ziyaretçi bilincine sahiplik durumu tespit edilmeye çalışılmaktadır. Bu kapsamda uygulama alanı olarak Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı’nın seçilmesi ise Park’ın Türkiye’nin en çok ziyaretçi çeken milli parkı olmasından kaynaklanmaktadır¹. Bu durum; Park

¹ Doğal, tarihsel ve kültürel yönden belirli özelliklere sahip alan ve yapıtların; buldukları yerle birlikte özel koruma ve değerlendirme altına alınması, bir anlamda “saklanması” önem taşımaktadır. Çeşitli yönlerden ender bulunabilir varlıkları koruma düşüncesinin sonucu olarak milli parklar, tabiatı koruma alanları, tabiat parkları ve tabiat anıtlarını koruma uygulamaları, Türkiye’de de yaygınlaşmaktadır (Türkiye Çevre Vakfı 2003: 285). Türkiye’de 1973 yılında kurulan ve bir çok defa

bölgesinin I. Dünya Savaşı’nda Çanakkale deniz ve kara savaşlarının geçtiği ve harp tarihi açısından zengin niteliklere sahip, kültürel ve doğal özellikleri bulunan bir milli park olmasından kaynaklanmaktadır.

Araştırma Yöntemi

Araştırmada, betimsel araştırmaya dayalı istatistiksel çözümlmelerden oluşan bir araştırma yöntemi benimsenmiştir. Bu anlamda, ziyaretçi görüşlerine yönelik olarak bir anket uygulaması gerçekleştirilmiştir. Bu veri toplama aracılıyla elde edilen veriler ise hem betimsel hem de çıkarımsal istatistiksel analizler aracılıyla çözümlenmiştir. Bununla birlikte araştırmada nitel bir araştırma yöntemi olan literatür taramasına da yer verilmiştir.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Park’ını ziyaret eden yerli ziyaretçiler oluşturmaktadır. Anketler, 2006 yaz ve sonbahar mevsiminde gerçekleştirilmiştir. Anket çalışması 265 ziyaretçi ile yüz yüze görüşülerek

master planları değişen ve kendine özgü bir yasası olan tek milli parkı ise “*Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı*”dır.

1973 yılında kurulan ve Birleşmiş Milletler Dünya Koruma Örgütü tarafından “*Korunan Alanlar*” listesinde yer alan Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı, Türkiye’nin Kuzeybatısında Avrupa yakasında Trakya’ya bağlı Gelibolu Yarımadası’nın güney ucunda, 33 bin ha’lık bir alanı kaplamaktadır (Şekil 1). Seksen km. uzunluğunda yer yer daralıp genişleyen yarımada, Trakya’nın güneybatıya uzanan kolu olup, Ege Denizi’ne doğru uzanır. Yarımada, Marmara Denizi ve İstanbul Boğazı yoluyla Ege Denizi’ni Karadeniz’e bağlayan 70 km. uzunluğunda dar bir su yolu olan Çanakkale Boğazı’na paralel uzanır. Yarımada bir taraftan Çanakkale Boğazı, diğer taraftan da Ege Denizi’nin kuzey uzantılarından olan Saroz Körfezi’yle çevrilidir. Milli Park ise, Yarımada’nın güneyini teşkil eder (Yaşar 2001:175). Gelibolu Yarımadası, tarih boyunca birbirinden farklı üç coğrafi bölgenin kesişme noktasında yer almıştır: Balkanlar, Ege ve Anadolu. Yarımada, bölge kriteri dışında bu üç ayrı kültür ve medeniyet bölgesinin hem yakınlaşma ve hem de sınır noktasında yer almaktadır. Bununla birlikte Yarımada, bu üç bölgenin yakınlaşma dönemlerinde, deniz ticaret ve yollarının kontrol noktası özelliği taşımıştır. Bu önemine binaen Erken Bronz Çağı’ndan bu yana iskan edilmiş, kavimlerin geçiş alanı ve barış dönemlerinde de tampon bölge görevi görmüştür. Ayrıca dünya harp tarihinde çok önemli bir yeri bulunan Çanakkale deniz ve kara savaşlarına (1915) sahne olan ve bu savaşın izlerini taşıyan Yarımada, sıralanan tarihi ve kültürel değerleri ile dünyanın sayılı milli parklarından biri olarak yerini almıştır (Yaşar 2001:172).

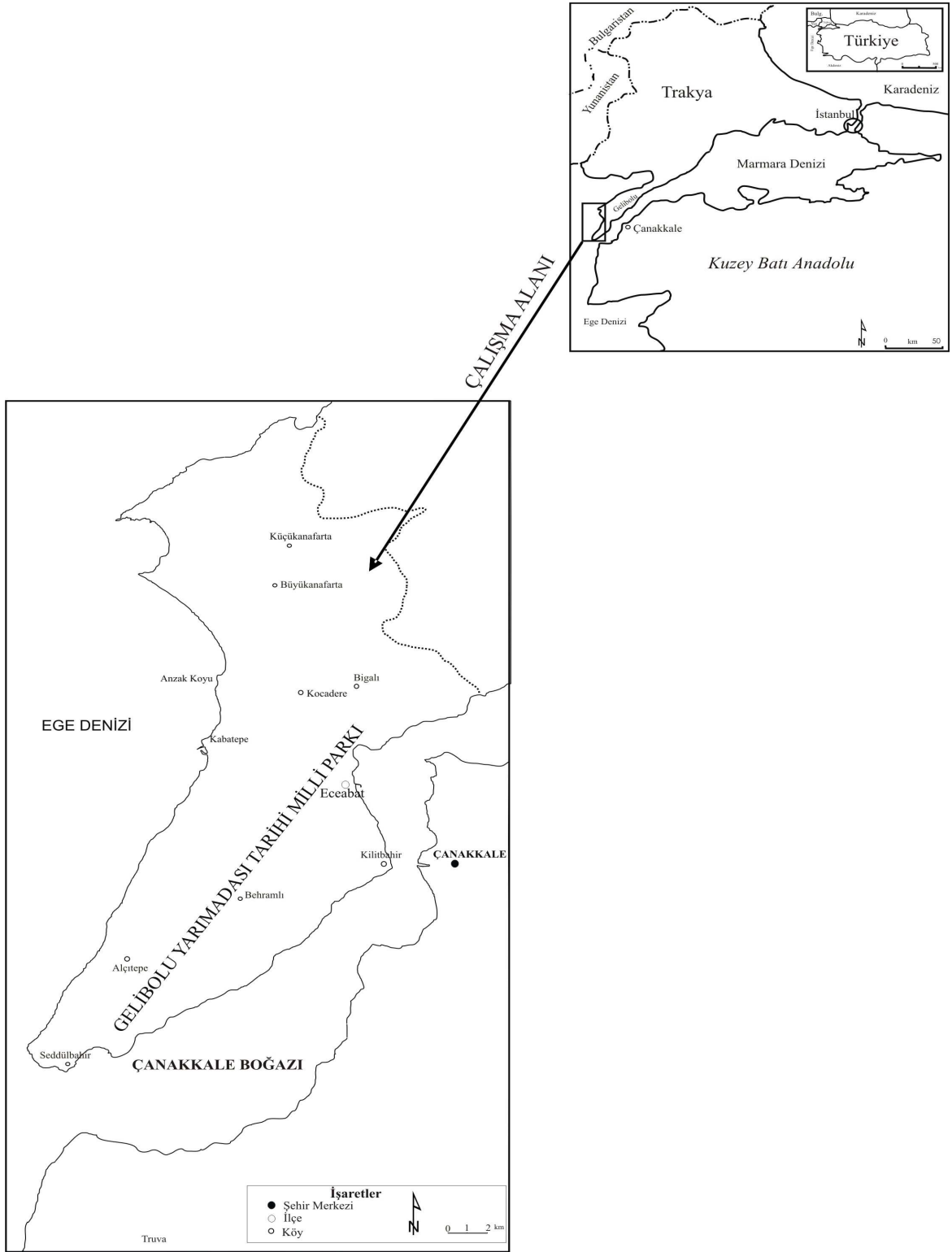
İşte bu sebeplerle Orman Bakanlığı Gelibolu Yarımadası’nda 33 bin ha’lık bir alanı tarihi ve kültürel değerleri dikkate alarak, 1973 yılında önce Bakanlar Kurulu Kararı (26.5.1973 tarih ve 7/6477 sayılı karar) ile orman rejimine almıştır. Ardında da 2.11.1973 günü Orman Bakanlığı tarafından tarihi milli park olarak ilan edilmiştir. Milli park 100 km’lik bir sahil şeridinde sahiptir. Parkın içerisinde Eceabat kasabası ile sekiz köy yerleşmesi yer almaktadır. Bu yerleşmelerin toplam nüfusu yaklaşık on bindir. Parkla ilgili sorunlara çözüm getirmek üzere (1994 yangını ardından); Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkını barışa adanmak üzere Türkiye’nin ilk uluslararası fikir ve tasarım yarışması gerçekleştirilmiştir. Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı’na özgü, Park İdaresi’nin Park’ın gerçek sahibi olmasını sağlayacak yasa tasarısı, 1996 yılından itibaren hazırlanmaya başlandı. 17.02.2000 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde kabul edilen tasarı, 20.02.2000 tarihinde resmi gazetede (4533 sayılı kanun) yayımlanarak yürürlüğe girdi (Yaşar 2001:173).

gerçekleştirilmiştir. Anket uygulama sürecinde katılımcıların ankete katılmaları tamamen gönüllük esasına dayanmaktadır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırma amacına yönelik olarak, bir anket geliştirilmiştir. Anketin geliştirilme sürecinde farklı örneklem grubu üzerinde pilot uygulamalar yapılarak anketin geliştirme sürecine katkı sağlanmıştır. Anket soruları ankete katılanların demografik özelliklerini belirlemeye ve milli park eğitimine yönelik tutumlarını ölçmeye dayalı sorulardan oluşmaktadır. Sorularda, beşli *Likert* tipi ölçek [Kesinlikle katılıyorum(5), katılıyorum(4), kısmen katılıyorum(3), katılmıyorum(2), kesinlikle katılmıyorum(1)] kullanılmıştır. Anket uygulaması sırasında karşılaşılan en önemli sorun ise Park ziyaretçilerinin ankete katılmak istememeleri nedeniyle örneklem grubu yukarıda belirtilen sayıyla sınırlı kalmıştır.

Anket aracıyla elde edilen verilerin analizinde betimsel istatistik ve çıkarımsal istatistik teknikler kullanılmıştır. Betimsel istatistik aracılığıyla ankete katılan ziyaretçilerin demografik özellikleri ortaya konulmuştur. Anket sorularına ilişkin *Cronbach Alpha* güvenilirlik analizi yapılmıştır. Buna göre *alpha* güvenilirlik katsayısı 0,60'nın altında çıkan bazı anket soruları değerlendirme dışı bırakılmıştır. Anket sorularına verilen yanıtlar arasında, demografik özelliklere göre oluşturulan gruplar arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığına ilişkin, *t-testi* ve *One-way ANOVA* testi uygulanmıştır. Özellikle, ANOVA testinin sonuçlarına göre anlamlı farklar görülen grupların arasında farkın hangi gruplar arasında olduğunu tespit etmek için ise bir *post-hoc* testi olan *scheffe* testi uygulanmıştır. Yapılan bu analizlerde anlamlılık seviyesi olarak hem 0,01 hem de 0,05 anlamlılık seviyesi kullanılmıştır. Bununla birlikte, gruplar ve sorular arasında ilişkiyi ortaya koymak için ise *Pearson* korelasyon analizi yapılmıştır. Buna göre, elde edilen korelasyon katsayılarına göre gruplar ve sorular arasındaki anlamlı ilişkiler olup olmadığı ortaya konulmuştur.

Şekil 1: Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı'nın Lokasyon Haritası

BULGULAR VE TARTIŞMA

1. Ankete Katılanların Demografik Özellikleri

Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Park'ı ziyaretçileriyle gerçekleştirilen anketlere göre Park ziyaretçilerin sosyo-demografik özelliklerini gözden geçirdiğimizde ankete katılanların % 65.6'sı erkek ve % 34.4'ü de kadın ziyaretçilerden oluşmaktadır. Bununla birlikte park ziyaretçilerinin medeni durumunu gözden geçirdiğimizde ankete katılan ziyaretçilerin 73.21'i evlidir. Ankete katılan park ziyaretçilerinin yaklaşık % 14'ü ilköğretim okulu mezunu iken, % 31.7'si orta öğretim mezunu, % 45.28'i ön lisans ve lisans mezunu ve % 9.1'de lisansüstü öğrenim dercesine sahiptir. Ankete katılanların % 56.23'ü, 26-41 yaş grubunda iken, 50 ve üzeri yaş grubunda bulunanların oranı ise sadece % 13.96'dır. Ankete katılan ziyaretçilerin % 26.79'u devlet memuru iken, % 43.79'u özel sektörde çalışmakta, % 10.56'sı emekli ve % 9.43'lik bir bölümü de herhangi bir işte çalışmamaktadır. Ankete katılanların ziyaretçilerin aylık kazancını ele aldığımızda ziyaretçilerin sadece % 29'nun aylık gelirin 1000+ YTL olduğu anlaşılmıştır.

Tablo 1: Ankete Katılanların Demografik Özellikleri

Demografik Göstergeler	Sayı	Oran (%)
<i>Cinsiyet</i>		
Bay	174	65.66
Bayan	91	34.34
<i>Medeni Durum</i>		
Bekar	71	26.79
Evli	194	73.21
<i>Eğitim Durumu</i>		
İlk öğretim	37	13.96
Orta Öğretim	84	31.70
Ön Lisans	22	8.30
Lisans	98	36.98

Lisansüstü	24	9.06
Yaş		
18-25	41	15.47
26-33	81	30.57
34-41	68	25.66
42-49	38	14.34
50 ve üzeri	37	13.96
Meslek		
Öğrenci	25	9.43
Memur	71	26.79
Özel Sektör	116	43.79
Emekli	28	10.56
Çalışmıyor	25	9.43
Aylık Gelir(YTL)*		
0-250	43	16.22
250-500	36	13.58
500-1000	109	41.15
1000+	77	29.05

*0-250 ytl(0-200\$),250-500 ytl (200-400\$),500-1000 ytl (400-600\$), 1000 ytl+(600\$ and above)

2. Soru Maddelerinin Ziyaretçilerin Eğitim Seviyesine Göre Karşılaştırılması

Milli parklar ziyaretçilerine yönelik uygulanan anket sorularının eğitim seviyesine göre karşılaştırılmasında tek faktörlü varyans analizi (one-way ANOVA) kullanılmıştır. Bu analiz sürecinde 10 adet soru maddesi bağımlı değişken, eğitim seviyesi ise bağımsız değişken olarak belirlenmiştir. Yapılan analizde eğitim seviyesine göre oluşan farklı eğitim seviyesi grupları arasında soru

maddelerine verdikleri yanıtlar açısından anlamlı bir farklılık olup olmadığı sorgulanmıştır. Analiz sonuçlarına göre, soru maddelerinin altısında anlamlı fark bulunmuştur ($p<0.01$). Anlamlı farklar oluşan gruplar üzerinde, hangi grupların birbirinden anlamlı derecede farklılaştığını görmek için *scheffe* testi uygulanmıştır. Uygulanan *scheffe* testi aracılığıyla hangi gruplar arasında anlamlı farklar bulunduğu belirlenmiştir. Anılan test sonucuna göre, 4 soru maddesinde hangi gruplar arasında anlamlı farklar olduğu görülmüştür. Elde edilen sonuçlara göre, 1 soru maddesi üzerinde 1. gruba (*İlköğretim*) 4. grup (*Lisans*) ve 5. grup (*Lisansüstü*) arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($p<0.01$) (*Tablo 2*). Bununla birlikte aynı soru maddesi üzerinde 2. grup (*Ortaöğretim*) ile 4. ve 5. grup yani lisans ve lisansüstü eğitim seviyesi üzerinde anlamlı bir fark oluşmuştur ($p<0.01$) (*Tablo 2*). Buna göre, kişilerin Milli parkı ziyaret etmeden önce parkla ilgili bilgi toplama, eğitim seviyesi yüksek kişilerin daha duyarlı olduğu görülmektedir ($\bar{X}=3.79$). Soru maddelerinden 3. soru maddesinde de anlamlı bir fark ortaya çıkmıştır ($p<0.01$). Farkın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak için yapılan *scheffe* testine göre ise, bu farkın özellikle 1. grup (*İlköğretim*) ile 4. ve 5. grup arasında yani lisans ve lisansüstü eğitim seviyesi grupları arasında olduğu görülmektedir. Bu soru maddesine verilen yanıtlara göre, daha önce bir milli park ziyaretinde bulunma durumu, eğitim seviyesi yüksek kişilerde daha olumlu sonuçlar vermiştir. ($\bar{X}=3.69$). Soru maddelerinden 4. madde de anlamlı bir fark bulunmuştur ($p<0.01$), ancak *scheffe* testine bu anket madde üzerinde anlamlı sonuçlara ulaşılmamıştır. Soru maddelerinden 6. soru maddesine verilen yanıtlar arasında gruplara göre anlamlı bir fark görülmektedir ($p<0.01$). Buna göre, eğitim seviyesi yüksek olan 5. grup ile eğitim seviyesi düşük olan 1. grup arasında anlamlı bir fark oluşmuştur. Bu soruya eğitim seviyesi yüksek olan 5. grup, 1. gruba göre daha yüksek ortalama içeren yanıtlar vermiştir ($\bar{X}=1.92$). Ancak buna rağmen eğitim seviyesi yüksek olan ziyaretçilerin, bu konuda yeterli bir eğitim aldığını gösteren olumlu puan aralığı içinde bulunmadığı da gözden kaçmamaktadır (*Tablo 2*). Soru maddelerinden 8. soru maddesinde, gruplar arasında anlamlı bir fark ortaya çıkmıştır ($p<0.01$). Bu madde de kişilerin ilk ve orta öğretimde Coğrafya Derslerinde Milli Park Eğitiminin yeterli olduğuna ilişkin görüşleri, eğitim seviyesi düşük olan 1.grup içerisindeki ziyaretçiler ile eğitim seviyesi yüksek olan 4.grup içerisindeki ziyaretçiler arasında soruya verdikleri yanıt açısından anlamlı bir farkın olduğu görülmektedir. Ziyaretçilerin görüşleri, eğitim seviyesi yüksek olan kişilerde daha olumsuz yanıtlar içerirken ($\bar{X}=1.54$), 1.grupta ($\bar{X}=2.11$) daha olumlu görüşler bildirmişlerdir (*Tablo 2*). Bu da bu konu üzerinde özellikle eğitim seviyesi yüksek olan kişilerin konuya daha eleştirel açıdan baktıklarını ortaya koymaktadır. Sonuncu soru maddesinde (10. madde) ise, soruya verilen yanıtlar arasında anlamlı bir farklılık ortaya çıkmasına rağmen, gruplar arasında anlamlı farkı belirlemeye yönelik testte, anlamlı bir sonuç ortaya çıkmamıştır. Bu soru maddesinin içeriği özellikle ziyaret edilen Milli Parkla ilgili bilgi seviyesini ortaya koymaya yöneliktir. Bu soru maddesinde, eğitim seviyesi düşük gruptaki kişilerle,

yüksek eğitim seviyesi bulunan ziyaretçilerin görüşleri arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır (*Tablo 2*). Ancak bu fark, gruplar arasında ayırt edilecek seviyede değildir. Eğitim seviyesi yükseldikçe soruya verilen yanıtlarda bir değişme gözlemlenmiştir. Buna rağmen özellikle yüksek eğitim seviyesindeki kişilerde bile olumlu puan içeren seviyeye ulaşamamıştır. Bu soruya olumsuz yanıt verenlerin oranı % 72 düzeyindedir. Bu soruya olumlu yanıt verenlerin oranı ise %18 düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu oran içerisinde ise eğitim seviyesi yüksek olan gruplarda bulunan ziyaretçilerin, yani 4. ve 5.gruba girenlerin oranı % 3.4’tür. Bu da, yükseköğrenim seviyesindeki kişilerin bile, Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı’nın en önemli özelliği hakkında bilgi sahibi olmadıklarını göstermektedir.

3. Soru Maddelerinin Ziyaretçilerin Farklı Yaş Gruplarına Göre Karşılaştırılması

Bu bölümde, aynı analiz süreci izlenerek, yaş seviyelerine göre oluşan gruptaki ziyaretçilerin yanıtlarına göre anlamlı bir fark gösterip göstermediği sınıanmıştır. Buna göre yapılan tek faktörlü Varyans analizinde (One-way ANOVA) farklı yaş seviyelerine göre oluşturulan 5 grup arasında sorulara verdikleri yanıtlar açısından anlamlı bir farkın olup oluşmadığı analiz edilmiştir. Bu analize göre sadece bir soru maddesinde anlamlı sonuca ulaşılmıştır ($p<0.05$). Bu soru maddesi, 1. maddedir. Buna göre, kişilerin parkı ziyarete gelmeden önce parkla ilgili bilgi toplama durumu, yaş grupları arasında farklılık göstermektedir. Ancak, bu fark belirgin bir fark değildir. Buna göre, bilgi toplama durumu özellikle orta yaş seviyesinde (26-33) olanların soruya daha olumlu yanıt verdiğini göstermektedir ($\bar{X}=3.31$) (*Tablo 3*). Bununla birlikte, 9. soru maddesinde yani Coğrafya derslerinde Milli Park Eğitiminin yeterli olup olmadığına ilişkin soruda ise düşük yaş grubunda ziyaretçilerin yani 18–25 yaş aralığında bulunan kişilerin diğer yaş gruplarına göre daha olumsuz yanıt verdikleri görülmektedir ($\bar{X}=1.24$). Bu durum bu yaş grubundaki ziyaretçilerin eğitim sürecini yeni tamamlayan kişiler olması veya konuyu güncel bularak yakından ilgilenmelerinden kaynaklanmaktadır. Bu analizde, en olumsuz yanıtların Milli Park Eğitiminin, eğitim sistemi içindeki yerini değerlendirmeye yönelik sorularda (8. Soru) verildiği görülmektedir. Bu da bütün yaş aralığındaki ziyaretçilerin çevre eğitiminin mevcut durumundan rahatsız olduğunu göstermektedir (*Tablo 3*).

4. Soru Maddelerinin Ziyaretçilerin Meslek Gruplarına Göre Karşılaştırılması

Farklı mesleklerden gelen Park ziyaretçilere göre oluşturulan grupların anket sorularına verdikleri yanıtların, gruplar arasında anlamlı bir farklılaşma oluşturup oluşturmadığına yönelik olarak, aynı analizi süreci izlenmiştir. Uygulanan Varyans analizi sonucunda anlamlı farklar oluşan maddeler üzerinde farkın hangi gruplar arasında olduğu Scheffe testi ile sınıanmıştır. Bu sonuçlara göre, 2 soru maddesi üzerinde anlamlı farka rastlanmıştır ($p<0.01$). Anlamlı farkları oluşturan soru

maddelerinden 1. soru maddesi, Milli park'a gelmeden önce ziyaretçilerin parkla ilgili bilgi toplayıp toplamadığını araştıran sorudur. Bu soruya verilen cevaplarda 2.grup (*Memur*) ve 3.grup (*Özel Sektör*) arasında anlamlı bir fark görülmektedir ($p<0.01$). Buna göre, memurları temsil eden grubun üyeleri ($\bar{X}=3.51$), diğer grubun üyelerine ($\bar{X}=2.68$) göre daha olumlu yanıtlar vermişlerdir (*Tablo 4*). Bu da kamu sektöründe çalışan kişilerin bu konuda daha bilinçli olduğunu göstermektedir. Anlamlı fark oluşan diğer soru maddesi ise 3. soru maddesidir. Bu maddeye göre, kişilerin daha önce milli park ziyaretinde bulunup bulunmadığı ziyaretçilerin görüşlerinde gruplar arasında anlamlı sonuçlara ulaşılmıştır ($p<0.01$). Bu soru maddesinde özellikle 4.grup (*Emekliler*) ile 5. grup (*Çalışmayanlar*) arasında anlamlı derecede bir farklılık görülmektedir. Buna göre emekli ziyaretçiler ($\bar{X}=4.08$) çalışmayan ziyaretçilere ($\bar{X}=2.68$) göre yüksek derecede anlamlı fark vermiştir (*Tablo 4*). Bu sonuç, sorulara verilen yanıtlar arasında en yüksek ortalama değeridir. Bunun yanında, bu sonuç özellikle emekli park ziyaretçilerinin daha fazla merak ve seyahat duygusu içinde oldukları izlenimi vermektedir.

5. Soru Maddelerinin Ziyaretçilerin Park'a Geliş Sayılarına Göre Karşılaştırılması

Bu bölümde, araştırmaya katılan kişilerin, parkı ziyaret etme sayılarına göre oluşturulan gruplar arasında, sorulara verdikleri yanıtlar açısından anlamlı bir farklılaşma olup olmadığı sorgulanmıştır. Analiz süreci sonucunda, 5 soru maddesinde anlamlı sonuçlara ulaşılmıştır. Elde edilen anlamlı sonuçlara göre, 1. soru maddesinde, ziyaretçilerin parka gelmeden önce bilgi toplama durumuyla ilgili parkı ilk kez ziyaret eden (1.grup) ile 5'den daha fazla ziyaret eden 5.grup arasında anlamlı bir fark oluşmuştur ($p<0.01$). Bununla birlikte aynı farklılaşma, parkı ikinci kez ziyaret eden grup (2.grup) ile 5'den daha fazla ziyaret eden (5.grup) arasında da görülmüştür ($p<0.01$). Bu durum, parkı ziyaret etme sayısı daha az olan grupların (1. ve 2. grup) ($\bar{X}=2.60$) diğer gruba göre (5.grup) ($\bar{X}=3.79$) daha az olumlu yanıt verdiklerini göstermektedir (*Tablo 6*). Milli park ziyareti sırasında uzman bir rehberden yardım alma sorusuna verilen yanıtlarda, ziyaretçinin parkı ziyaret sayısı arttıkça verdiği yanıtlarda belirgin bir artış gözlemlenmektedir. Buna göre, bu soruya verilen yanıtlar arasında anlamlı bir fark görülmüştür ($p<0.05$). En yüksek puanı ($\bar{X}=2.68$) ile 5.grup göstermektedir (*Tablo 5*). Bu fark ise 1. grup ($\bar{X}=1.79$) ve 5. gruplar ($\bar{X}=2.68$) arasında belirgin olarak ortaya çıkmaktadır. Bir diğer anlamlı farkın olduğu soru maddesi ise 4. maddedir. Bu maddeye göre, "Çanakkale İli sınırları içindeki diğer Milli parkları da ziyaret ettim" sorusunda ilk kez gelen (1.grup) ile 5 ve daha fazla gelen grup arasında anlamlı bir fark oluşmuştur ($p<0.01$). Buna göre, 5.grup ($\bar{X}=3.89$), 1. gruba göre ($\bar{X}=2.06$) daha olumlu bir yanıt vermiştir (*Tablo 5*). Bu da kişilerin geliş sayıları arttıkça yakın çevredeki yerleri de gezme isteğinin arttığını göstermektedir. Kişilerin, anket sorularından 6. soruya verdikleri yanıtlarda da anlamlı bir farka

rastlanmıştır ($p<0.01$). Bu soru maddesinde ziyaretçilere, Milli Parka gelmeden önce korunması gereken alanlara ilişkin bir eğitim alıp almadığı sorulmuştur. Bu soruya verilen yanıtlarda, ilk kez gelen (1.grup) ($\bar{X} = 1.27$) ile 4 (4.grup) ($\bar{X}=1.50$), 5 ve daha fazla gelen grup (5.grup) ($\bar{X}=2.05$) arasında anlamlı bir fark olduğu görülmüştür (Tablo 5). Buna göre, ziyaretçilerin parka geliş sayıları ile bu konuya ilişkin bir eğitim alma durumu arasında olumlu yönde bir artış görülmektedir. Buna rağmen, en yüksek puana rastlanan 5. grubun görüşünde bile bu konuya ilişkin tam bir kabullenme yanıtı oluşmamaktadır. Anketin son sorusunu oluşturan 10. soruda ise, anlamlı bir fark oluşmasına ($p<0.01$) rağmen, bu fark gruplar arasında net bir şekilde belirginleşmemiştir. Buna rağmen, ilk kez gelen (1.grup) ($\bar{X}=1.76$) ile 5 ve daha fazla gelen grup ($\bar{X}=2.53$) arasında belirgin bir farkın olduğu görülmektedir (Tablo 5). Bu durum, parka geliş sayısı arttıkça kişilerin parkla ilgili bilgilerinin de arttığını göstermektedir. Bu değer, diğer bağımsız değişkenler arasındaki eğitim seviyesi en yüksek olan grup olan 5. gruptan ($\bar{X}=2.42$) daha yüksek olduğunu göstermektedir. Bu da kişilerin bilgi edinmede eğitimden daha çok yaşayarak öğrenme yoluna gittiklerini ortaya koymaktadır.

6. Soru Maddelerinin Ziyaretçilerin Gelir Seviyesine Göre Karşılaştırılması

Ankete katılan kişilerin, aylık gelirlerine göre oluşan gruplar arasında anlamlı bir fark oluşup oluşmadığı varyans analizi ile analiz edilmiştir. Bu analiz sürecinde, farklı gelir grubunda bulunan ziyaretçilerin sorulara verdikleri yanıtlar arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır (Tablo 6). Bu da ziyaretçilerin sorulara verdikleri yanıtlar üzerinde gelirlerinin bir etkisinin olmadığını göstermektedir. Ancak 3. soru maddesinde, gruplar arasında anlamlı bir sonuç çıkmamasına rağmen, ziyaretçilerin ekonomik gelirleri arttıkça soruya verdikleri yanıtta daha da olumlulaşmaktadır. Bu da bireylerin başka bir milli park ziyaret etme şansının ekonomik gelire bağlı arttığı şeklinde ifade edilebilir. Yapılan korelasyon analizinde de anlamlı bir sonuca ulaşılmıştır (Tablo 8).

7. Ziyaretçilerin Cinsiyetlerine Göre Oluşturulan Grupların Testine Göre Sınanması

Araştırmaya katılan ziyaretçilerin cinsiyetlerine göre oluşan grupların, anket sorularına verdikleri yanıtlar arasında anlamlı bir fark oluşup oluşmadığına yönelik *t testi* uygulanmıştır. Sınama için güvenilirlik düzeyi % 5 olarak belirlenmiştir. Buna rağmen, cinsiyete bağlı olarak oluşan grupların sorulara verdikleri yanıtlar arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır (Tablo 7). Genelde her iki cinsiyet grubuna dahil kişilerin, sorulara verdikleri yanıt ortalamalarının birbirine yakın olması, milli park bilinci bakımından birbirlerine yakın olduklarını göstermektedir. Böylece cinsiyetin, kişilerin milli parklar eğitimine yönelik bilgi, görüş ve bilinç durumları üzerinde bir etkiye sahip olmadığı izlenimi edinilmektedir.

8. Demografik Gruplar ve Soru Maddeleri Arasındaki İlişki

Sosyo-demografik özelliklere göre ayrılan grupların sorulara verdikleri yanıtlar açısından karşılaştırmak ve soruların birbirleri arasındaki ilişkiyi sorgulamak için *Pearson* korelasyon analizi uygulanmıştır. Buna göre, grupların sorulara verdikleri yanıtlar ve soruların birbirleri arasındaki ilişkinin düzeyi, yönü ve anlamlılık durumu tespit edilmiştir.

Eğitim seviyesine göre oluşturulan grupların sorulara verdikleri yanıtlara göre, özellikle *Milli Park Bilinci* içeren soru maddeleri olan, 1, 2, 3, 4, 6 ve 10 maddelerde anlamlı ve pozitif yönde sonuçlara ulaşılmıştır (*Tablo 8*). Eğitim seviyesi ile 1. soru maddesi arasında, orta derecede pozitif yönde anlamlı bir ilişkiye ulaşılmıştır ($p=0.36$, $p<0.01$). Buna göre, parka gelmeden önce bilgi toplama isteği eğitim seviyesi ile doğru orantılı olarak artmaktadır. Milli Park'ı gezerken bir rehberden yardım aldım sorusunda da, eğitim seviyesi arasında olumlu yönde, düşük ama anlamlı bir korelasyona rastlanmıştır ($p=0.12$, $p<0.05$). Daha önce başka bir milli park ziyaretine ilişkin 3. ve 4. sorularda, pozitif yönde, düşük seviyede ama anlamlı derecede korelasyon ortaya çıkmıştır ($p=0.27$, $p=0.20$, $p<0.01$). Bu sorularda da, kişilerin daha önce başka bir milli parkı ziyaret etme durumu eğitim seviyesi ile doğru orantılı olarak artmaktadır (*Tablo 8*). Daha önce korunması gereken alanlara ilişkin eğitim aldım sorusuna (soru 6'da) ilişkin ortaya çıkan sonuçlarda, olumlu, düşük derecede ama anlamlı seviyede bir ilişki ortaya çıkmaktadır ($p=0.20$, $p<0.01$). Bu da kişilerin, milli parklara ilişkin eğitim alma durumu eğitim seviyesi arttıkça bir artış göstermektedir (*Tablo 8*).

İlk ve orta öğretim coğrafya derslerinde milli park eğitimine yönelik dokuzuncu soruda ise, kişilerin daha öncede bahsedildiği gibi, eğitim seviyeleri arttıkça soruya daha eleştirel yanıt verdikleri görülmektedir (*Tablo 8*). Buna göre, ortaya çıkan korelasyon ilişkisi negatif yönde, düşük derecede ama anlamlı bir ilişkiyi göstermektedir ($p=-0.19$, $p<0.01$). Kişilerin Milli Park'ın kendine özgü bir yasası olduğunu bilip bilmeme durumunu gösteren yanıtlarda, anlamlı ve pozitif yönde fakat düşük derecede bir korelasyon ortaya çıkmıştır. Bu da kişilerin eğitim seviyesi yükseldikçe, bu konuyu bildiklerini göstermektedir. Ancak, bu oran yinede çok yüksek bir oran değildir.

Yaş gruplarına göre ziyaretçilerin sorulara verdikleri yanıtlarda, sadece 1. soruda anlamlı bir ilişkiye ulaşılmıştır (*Tablo 8*). Bu soruda da ortaya çıkan ilişki, negatif yönde, düşük fakat anlamlı bir ilişkidir ($p=-0.14$, $p<0.05$). Bu ilişki kişilerin yaş seviyesi arttıkça, Park'a gelmeden önce bilgi toplama durumunun azaldığını göstermektedir.

Gelir gruplarına göre ziyaretçilerin sorulara verdikleri yanıtlarda, 1, 3 ve 10 sorularda anlamlı derecede farklılaşma ortaya çıkmıştır (*Tablo 8*). Buna göre, 1. soruda düşük, pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($p=0.15$, $p<0.05$). Buna göre, kişilerin gelirleri arttıkça Park'a gelmeden önce Park'a ilişkin bilgi toplama çabasında oldukları görülmektedir. 3. soru maddesinde de düşük derecede,

pozitif yönde ve anlamlı ilişki gösteren bir korelasyon bulunmuştur ($p=0.14$, $p<0.05$). Bu da kişilerin daha önce başka bir milli park ziyaretinde bulunmaları oranı ekonomik gelire bağlı olarak yükselmektedir. Anlamlı farkın ortaya çıktığı diğer soru maddesi ise 10. sorudur. Bu soruda, düşük derecede, pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki ortaya çıkmıştır ($p=0.13$, $p<0.05$). Bu ilişki, kişilerin Park’ın kendine özgü bir yarası olduğu bilgisine, ekonomik geliri daha yüksek olan ziyaretçilerin daha fazla sahip olduğunu göstermektedir.

Parka geliş sayılarına göre oluşturulan gruptaki ziyaretçilerin sorulara verdikleri yanıtlarda; 1, 2, 4, 6 ve 10. sorularda anlamlı derecede farklılaşan sonuçlara ulaşılmıştır. İlk soru maddesinde, düşük derecede, olumlu yönde ve anlamlı bir ilişki ortaya çıkmıştır ($p=0.22$, $p<0.01$). Bu da kişilerin parka geliş sayıları arttıkça, parkla ilgili bilgi toplama sorusuna katılımları da artmaktadır (Tablo 8). 2. soru maddesinde, düşük derecede, pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki ortaya çıkmıştır ($p=0.20$, $p<0.01$). Bu da kişilerin parkı ziyareti sırasında, ziyaret sayısı arttıkça uzman rehber kullanma isteğinin de arttığı görülmektedir. Korelasyon analizinde en yüksek çıkan ilişkilerinden birisi de 4. soruya verilen yanıtta görülmektedir. Burada, orta derecede, pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki ortaya çıkmıştır ($p=0.32$, $p<0.01$). Buna göre, parkı ziyarete gelme sayısı arttıkça, Çanakkale İl sınırları içerisindeki parkları ziyaret etme sayısı da artış göstermektedir. 6. soru maddesinde, düşük, pozitif yönde ve anlamlı derecede bir ilişki ortaya çıkmıştır ($p=0.23$, $p<0.01$). Buna göre kişilerin, parkı ziyaret etme sayıları arttıkça, daha önce bu konuya ilişkin bir eğitim alma durumları da artış göstermektedir. Son soru olan 10. soruya ziyaretçilerin verdikleri yanıtlarda da, düşük derecede, pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p=0.16$, $p<0.05$). Buna göre, ziyaretçiler Park’ın kendine özgü bir yarası olduğu bilgisine, parkı ziyaret etme sayıları arttıkça bu bilgiye sahip olma durumlarının da arttığı görülmektedir (Tablo 8).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye’de ilköğretim ve ortaöğretim programlarında “Çevre Eğitimi”nin verildiği ilgili derslerde bu konunun yeterli ağırlığa ulaşmadığı anlaşılmaktadır. Yükseköğretimde ise başlıca üç amaca yönelik olarak çevre eğitimi yapılmaktadır: 1. Çevre Bilimci ve Çevre Mühendisliği Eğitimi, 2. İlköğretim ve ortaöğretim öğrencilerine çevre eğitimi verecek öğretmenlerin eğitimi ve 3. Seçimli çevre bilimi dersleri ile desteklenen lisans ve lisansüstü eğitim. Ayrıca yeterli olmadığı anlaşılmakla birlikte yaygın eğitim kapsamında çok sayıda kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum örgütleri de çevre eğitimi süreci içerisinde bulunmaktadır.

Türkiye’de, çevre eğitimin bir parçası olarak doğal, tarihi ve kültürel temelli “Milli Parklar Eğitimi” ilköğretim ve ortaöğretim programlarında çok az sayıda derste ve sınırlı bir sürede işlenmektedir. Milli Parklar konusunun işlendiği ve milli

parklara yönelik tutum ve davranış kazandırmaya çalışan az sayıdaki dersler arasında, ortaöğretim “Coğrafya 11 ve 12” dersleri ile seçmeli “*Turizm Coğrafyası*” dersi sayılabilir. Bununla birlikte, Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu eşgüdümünde, üniversiteler, Çevre ve Orman Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı işbirliğiyle “*Milli Parkların Ekoloji Temelli Bilimsel Eğitim Amaçlı Kullanımı*” kapsamında 1999 yılından bu yana eğitim çalışmaları devam etmektedir. Ancak bu çalışmalar oldukça geç başlamıştır. Benzer bir şekilde milli parklara ve özel korunması gereken alanlara ilişkin Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından bir belgesel yapım projesinin yeni tamamlanmış olması da yaygın eğitim açısından önemli, fakat geç kalınmış bir yaklaşımdır. Dolayısıyla örgün ve yaygın eğitim kapsamında milli parklara yönelik yeterli bilinç ve sorumluluk kazandırılmaması da anket sonuçlarına yansımaktadır.

Uygulanan anket sonuçları gösterdi ki, Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkını ziyaret eden ziyaretçilerinin hem Milli Park bilinci hem de duyarlılık açısından önemli eksikliklerinin olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumu ifade eden en önemli etken, eğitim seviyesi dikkate alınarak oluşturulan ziyaretçi grupları arasında düşük eğitim seviyesine sahip ve yüksek eğitim seviyesine sahip kişiler arasında en belirgin olarak ortaya çıkmaktadır. Buna rağmen, yüksek eğitilmiş kişilerin (lisans, lisansüstü) bile, Milli Park eğitimi bakımından gerekli bilinç, tutum ve davranışa sahip olmadıkları görülmüştür. Ziyaretçilerin gruplandırılmalarında kullanılan ölçütlerden bir diğeri olan yaş faktörünün, kişilerin görüşleri arasında çok farklı sonuçlar oluşturmadığı, ancak yaş seviyesi daha genç olanların Milli Parkı ziyaret etmeden önce bilgi toplamada daha duyarlı davrandıklarını ortaya çıkmıştır. Meslek gruplarına göre oluşturulan ziyaretçilerin yanıtları arasındaki en önemli bulgu, zaman olanakları daha yüksek olan emekli ziyaretçilerin başka milli parkları ziyaret etme noktasında daha olumlu yanıt verdiklerini göstermektedir. Bununla birlikte, ziyaretçilerin verdikleri yanıtlarda sorulan soruya gerçek hayatta daha fazla yakın olanların daha eleştirel baktıklarını göstermektedir. Örneğin, coğrafya eğitiminde milli park eğitiminin yeterli olup olmadığı sorusuna en olumsuz yanıt veren grubun öğrenciler olduğu görülmektedir.

Ziyaretçilerin görüşleri üzerinde etkili olduğu düşünülen diğer bir faktör ise, kişilerin parkı ziyaret etme sıklıklarıdır. Bu değişkene göre oluşturulan gruplar arasında özellikle, milli park kavramı hakkında bilgi ve bilinç açısından önemli bir sonuç ortaya çıkmıştır. Bu da, ziyaretçilerin parkı ziyaret etme sıklıkları arttıkça, milli parka ilişkin bilgi, bilinç ve sorumluluk açısından kazanımların arttığı ortaya çıkmıştır. Yine, ziyaretçilerin gelir gruplarına göre oluşturulan gruplar arasında belirgin görüş farklılıklarına rastlanılmamıştır. Bununla birlikte, bu gruplar arasında en önemli gösterge, kişilerin başka bir milli park ziyaretinde bulunma isteğinin gelir durumlarına bağlı olarak arttığını ortaya çıkarmıştır. Sorulara verilen yanıtlar arasında bayanlar ve baylar arasında farklılıkların olmaması da diğer önemli bir göstergedir. Demografik göstergeler ve soru maddeleri arasındaki korelasyon ilişkisinin de anlamlı sonuçlar ortaya çıkarması, anket uygulamasının

diğer önemli bir sonucudur. Buna göre, özellikle eğitim seviyesi farklılığı ve sorulara verilen yanıtların değerlendirilmesi önemli göstergeler ortaya çıkarmıştır.

Bu belirtilen sonuçların dışında bütün ziyaretçilerin bir birine yakın yanıtlar verdikleri görülmüştür. Bu da GYTMP’ni ziyaret eden ziyaretçilerin, genelde milli park eğitimi ve bilinç açısından yeterli tutuma sahip olmadıklarını göstermektedir. Park ziyaretçilerinin sosyo-demografik özelliklere göre oluşturulan gruplar arasında, milli park hakkında bilgi, tutum ve davranışları benzerlik göstermektedir. Böylece Türkiye’de milli park eğitiminin gerek örgün eğitim sistemi içerisinde (özellikle Coğrafya Eğitiminde) ve gerekse yaygın eğitim kurumlarında yeterince vurgulanmadığı gerçeğini ortaya koymakta ve önemli eksikliklerin bulunduğunu göstermektedir.

Türkiye’de milli park eğitimini geliştirme ve milli park konusunda bilinç ve tutum oluşturma konusunda getirdiğimiz öneriler şunlardır:

1. Her bireyin aslında “Çevre ve bir parçası olarak Milli Park koruma görevlisi” olduğu fikri örgün ve yaygın eğitim programlarında vurgulanmalı, bu konuda alınması gereken önlemler için onların yetkili olduğu fikri benimsetilmelidir. Ayrıca milli park eğitimi konularına mutlaka okul-öğrenci- aile etkileşimi başka bir ifadeyle toplumun tüm katmanlarının katılımı sağlanarak; yaparak-yaşayarak ve projeler üreterek milli park bilincine ve bu konudaki sorumlu davranış yeterliliklerine ulaşılması sağlanmalıdır.
2. Milli parklara yönelik yaygın bilinç ve tutum oluşturmak için okulöncesi eğitimden başlayarak coğrafya üniteleri, dersleri ve ilgili diğer dersler aracılığıyla konu gündemde tutularak toplumunun bu yolla bilinçlenmesini sağlamak gerekmektedir. Başka bir ifadeyle tüm eğitim kademlerinde ders içeriklerini çevresel bir öze kavuşturmak aynı zamanda milli park eğitiminde başarıyı arttıracaktır. Bu durum milli park değerlerinin korunması açısından önem taşımaktadır.
3. Milli park eğitimi yaygın eğitimin bir parçası haline getirilerek, üniversiteler ile sivil toplum örgütleri arasında bu konuda işbirliği sağlanmalıdır. Milli park eğitimi, yaşam boyu eğitimin bir parçası olarak toplumunun tüm katmanlarına yayılmalı ve halk eğitimi çalışmaları içerisinde daima yerini korumalıdır.
4. Türkiye’de milli parkların tüm nitelikleriyle taşıma kapasitesi belirlenerek, bu kapasiteyi aşmayan doğal, tarihi ve kültürel temelli çevre eğitimine açılması gerekmektedir. Ayrıca Türkiye’de milli park eğitimin geliştirilmesine yönelik projeler hazırlanarak AB fonlarından yararlanılmalıdır.

Tablo 2 : Grupların Eğitim Seviyesine Göre ANOVA Testi ile Karşılaştırılması

Soru Maddeleri	Grup 1	Grup 2	Grup 3	Grup 4	Grup 5	F -değeri	p-değeri
	(n=37)	(n=84)	(n=22)	(n=98)	(n=24)		
(1) Ziyarete gelmeden önce Milli Park ile ilgili çeşitli kaynaklardan bilgi topladım (1-4,1-5, 2-4,2-5 ⁺)	1,73	2,51	2,45	3,43	3,79	10,70	0,00*
(2) Milli Parkı ziyaret ederken bir uzman rehberden yardım aldım	1,78	1,93	1,77	2,02	2,88	2,12	0,08
(3) Daha önce başka bir Milli Park ziyaretinde bulundum (1-4, 1-5 ⁺)	2,14	3,08	2,86	3,63	3,96	5,89	0,00*
(4) Çanakkale il sınırları içerisindeki diğer milli parkları da ziyaret ettim	1,97	2,31	2,14	2,96	3,00	3,24	0,01*
(5) Milli Parkın ziyaretçi sayısının, Milli Park değerlerinin kaybolmasına neden olduğunu düşünüyorum	1,73	1,89	1,38	2,12	2,00	1,49	0,21
(6) Milli Parkı ziyaret etmeden önce, Milli Park gibi özel koruması gereken alanlara ilişkin bir eğitim aldım (1-5 ⁺).	1,03	1,32	1,41	1,51	1,92	3,25	0,01*
(7) Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkını ziyaret ettikten sonra Milli Park kavramının doğru algılandığını düşünüyorum	3,51	2,90	2,73	2,89	3,00	1,52	0,20
(8) Türkiye’de yeterli bir şekilde Milli Park Eğitimi yapılmaktadır	1,49	1,58	1,45	1,32	1,38	0,91	0,46
(9) İlköğretim ve ortaöğretimde Coğrafya derslerinde Milli Parklar Eğitimi yeterlidir (1-4 ⁺)	2,11	1,67	1,95	1,38	1,54	4,05	0,00*
(10) Türkiye’de kendine özgü bir yasası olan tek milli parkın Gelibolu Tarihi Milli Parkı olduğunu biliyorum.	1,78	1,61	1,41	2,19	2,42	3,18	0,01*

Not: * significant for $p < 0.01$ and ⁺ Schfee testine göre anlamlı farklar oluşan grup numaraları

Grup 1:İlköğretim, Grup 2:Ortaöğretim, Grup 3:Önlisans, Grup 4:Lisans, Grup 5:Lisansüstü

Tablo 3 : Grupların Farklı Yaş Gruplarına Göre ANOVA Testi ile Karşılaştırılması

<i>Soru Maddeleri</i>	Grup 1 (n=41)	Grup 2 (n=81)	Grup 3 (n=68)	Grup 4 (n=38)	Grup 5 (n=37)	F -değeri	p-değeri
(1) Ziyarete gelmeden önce Milli Park ile ilgili çeşitli kaynaklardan bilgi topladım	2,76	3,31	2,79	2,66	2,27	2,65	0,03*
(2) Milli Parkı ziyaret ederken bir uzman rehberden yardım aldım	2,22	2,20	1,90	1,74	1,89	0,85	0,49
(3) Daha önce başka bir Milli Park ziyaretinde bulundum	3,07	3,46	2,78	3,05	3,81	2,35	0,05
(4) Çanakkale il sınırları içerisindeki diğer milli parkları da ziyaret ettim	2,56	2,83	2,51	2,03	2,54	1,25	0,29
(5) Milli Parkın ziyaretçi sayısının, Milli Park değerlerinin kaybolmasına neden olduğunu düşünüyorum	2,05	1,90	1,81	2,08	1,89	0,32	0,87
(6) Milli Parkı ziyaret etmeden önce, Milli Park gibi özel koruması gereken alanlara ilişkin bir eğitim aldım.	1,37	1,58	1,40	1,26	1,27	0,94	0,44
(7) Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkını ziyaret ettikten sonra Milli Park kavramının doğru algılandığını düşünüyorum	3,17	2,96	2,65	2,97	3,41	1,81	0,13
(8) Türkiye’de yeterli bir şekilde Milli Park Eğitimi yapılmaktadır	1,37	1,63	1,24	1,39	1,54	1,74	0,14
(9) İlköğretim ve ortaöğretimde Coğrafya derslerinde Milli Parklar Eğitimi yeterlidir	1,24	1,73	1,62	1,79	1,73	1,86	0,12
(10) Türkiye’de kendine özgü bir yasası olan tek milli parkın Gelibolu Tarihi Milli Parkı olduğunu biliyorum.	1,73	1,95	2,00	1,87	1,86	0,23	0,92

*Not: * significant for p<0.05. Grup 1:18-25 yaş, Grup 2:26-33 yaş, Grup 3:34-41 yaş, Grup 4:42-49 yaş, Grup 5:50 yaş ve üzeri*

Tablo 4 : Grupların Meslek Gruplarına Göre ANOVA Testi ile Karşılaştırılması

<i>Soru Maddeleri</i>	Grup 1 (n=23)	Grup 2 (n=69)	Grup 3 (n=113)	Grup 4 (n=26)	Grup 5 (n=33)	F -değeri	p-değeri
(1) Ziyarete gelmeden önce Milli Park ile ilgili çeşitli kaynaklardan bilgi topladım (2-3 ⁺)	2,65	3,51	2,68	2,31	2,58	3,78	0,00*
(2) Milli Parkı ziyaret ederken bir uzman rehberden yardım aldım	1,83	2,23	2,04	1,85	1,76	0,68	0,61
(3) Daha önce başka bir Milli Park ziyaretinde bulundum (4-5 ⁺)	2,87	3,51	3,18	4,08	2,36	3,84	0,00*
(4) Çanakkale il sınırları içerisindeki diğer milli parkları da ziyaret ettim	2,96	2,62	2,60	2,58	1,97	1,16	0,33
(5) Milli Parkın ziyaretçi sayısının, Milli Park değerlerinin kaybolmasına neden olduğunu düşünüyorum	2,32	1,96	2,02	1,54	1,61	1,48	0,21
(6) Milli Parkı ziyaret etmeden önce, Milli Park gibi özel koruması gereken alanlara ilişkin bir eğitim aldım.	1,43	1,61	1,42	1,31	1,06	1,68	0,15
(7) Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkını ziyaret ettikten sonra Milli Park kavramının doğru algılandığını düşünüyorum	3,09	2,78	2,86	3,50	3,24	1,60	0,17
(8) Türkiye’de yeterli bir şekilde Milli Park Eğitimi yapılmaktadır	1,17	1,32	1,54	1,46	1,55	1,10	0,36
(9) İlköğretim ve ortaöğretimde Coğrafya derslerinde Milli Parklar Eğitimi yeterlidir	1,22	1,58	1,66	1,81	1,82	1,39	0,24
(10) Türkiye’de kendine özgü bir yasası olan tek milli parkın Gelibolu Tarihi Milli Parkı olduğunu biliyorum.	1,74	2,12	1,96	1,62	1,67	0,89	0,47

Not: * significant for $p < 0.01$. and ⁺ Schfee testine göre anlamlı farklar oluşan grup numaraları

Grup 1:Öğrenci, Grup 2:Memur, Grup 3:Özel Sektör, Grup 4:Emekli, Grup 5:Çalışmıyor

Tablo 5 :Grupların Ziyaretçilerin Park’a Geliş Sayılarına Göre ANOVA Testi ile Karşılaştırılması

Soru Maddeleri	Grup 1 (n=135)	Grup 2 (n=60)	Grup 3 (n=23)	Grup 4 (n=8)	Grup 5 (n=38)	F -değeri	p-değeri
(1) Ziyarete gelmeden önce Milli Park ile ilgili çeşitli kaynaklardan bilgi topladım (1-5, 2-5 ⁺)	2,60	2,62	3,61	2,00	3,79	5,67	0,00*
(2) Milli Parkı ziyaret ederken bir uzman rehberden yardım aldım	1,79	2,00	2,13	2,63	2,68	2,71	0,03**
(3) Daha önce başka bir Milli Park ziyaretinde bulundum	3,12	3,37	3,39	2,88	3,34	0,34	0,85
(4) Çanakkale il sınırları içerisindeki diğer milli parkları da ziyaret ettim (1-5 ⁺)	2,06	2,82	2,48	2,88	3,89	8,83	0,00*
(5) Milli Parkın ziyaretçi sayısının, Milli Park değerlerinin kaybolmasına neden olduğunu düşünüyorum	1,95	1,83	1,70	1,00	2,32	1,85	0,12
(6) Milli Parkı ziyaret etmeden önce, Milli Park gibi özel koruması gereken alanlara ilişkin bir eğitim aldım (1-5, 2-5 ⁺).	1,27	1,37	1,26	1,50	2,05	4,72	0,00*
(7) Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı’nı ziyaret ettikten sonra Milli Park kavramının doğru algılandığını düşünüyorum	3,01	2,95	3,26	2,75	2,71	0,59	0,67
(8) Türkiye’de yeterli bir şekilde Milli Park Eğitimi yapılmaktadır	1,54	1,30	1,39	1,13	1,42	0,90	0,46
(9) İlköğretim ve ortaöğretimde Coğrafya derslerinde Milli Parklar Eğitimi yeterlidir	1,78	1,33	1,70	1,38	1,63	2,00	0,10
(10) Türkiye’de kendine özgü bir yasası olan tek milli parkın Gelibolu Tarihi Milli Parkı olduğunu biliyorum.	1,76	2,00	1,35	2,50	2,53	3,22	0,01*

Not:* significant for $p<0.01$, ** significant for $p<0.05$.and ⁺ Schfee testine göre anlamlı farklar oluşan grup numaraları

Grup 1:1 kez ziyaret, Group 2:2 kez ziyaret, Grup 3:3 kez ziyaret, Grup 4:4 kez ziyaret, Grup 5:5 ve üzeri kez ziyaret

Tablo 6 : Grupların Park Ziyaretçilerinin Gelir Seviyesi Gruplarına Göre ANOVA Testi ile Karşılaştırılması

Soru Maddeleri	Grup 1 (n=42)	Grup 2 (n=36)	Grup 3 (n=108)	Grup 4 (n= 76)	F -değeri	p-değeri
(1) Ziyarete gelmeden önce Milli Park ile ilgili çeşitli kaynaklardan bilgi topladım	2,40	2,50	2,96	3,09	2,06	0,11
(2) Milli Parkı ziyaret ederken bir uzman rehberden yardım aldım	1,83	2,17	1,98	2,12	0,40	0,76
(3) Daha önce başka bir Milli Park ziyaretinde bulundum	2,69	3,03	3,35	3,45	1,79	0,15
(4) Çanakkale il sınırları içerisindeki diğer milli parkları da ziyaret ettim	2,14	2,39	2,67	2,71	1,12	0,34
(5) Milli Parkın ziyaretçi sayısının, Milli Park değerlerinin kaybolmasına neden olduğunu düşünüyorum	1,78	1,86	1,92	2,04	0,33	0,80
(6) Milli Parkı ziyaret etmeden önce, Milli Park gibi özel koruması gereken alanlara ilişkin bir eğitim aldım.	1,26	1,31	1,44	1,51	0,70	0,55
(7) Gelibolu Tarihi Milli Parkını ziyaret ettikten sonra Milli Park kavramının doğru algılandığını düşünüyorum	3,38	2,81	2,84	3,01	1,52	0,21
(8) Türkiye’de yeterli bir şekilde Milli Park Eğitimi yapılmaktadır	1,40	1,53	1,51	1,34	0,55	0,65
(9) İlköğretim ve ortaöğretimde Coğrafya derslerinde Milli Parklar Eğitimi yeterlidir	1,76	1,28	1,69	1,66	1,69	0,17
(10) Türkiye’de kendine özgü bir yasası olan tek milli parkın Gelibolu Tarihi Milli Parkı olduğunu biliyorum.	1,57	1,64	2,01	2,11	1,68	0,17

Note: Grup 1:0-250 yıl(0-200\$), Grup 2:250-500 yıl (200-400\$), Grup 3:(400-600\$), Grup 4:(600\$ ve üzeri)

Tablo 7 :*Cinsiyete Göre Oluşan Grupların t Testi ile Karşılaştırılması*

<i>Soru Maddeleri</i>	Bay (n=174)	Bayan (n=91)	t-değeri	p-değeri
(1) Ziyarete gelmeden önce Milli Park ile ilgili çeşitli kaynaklardan bilgi topladım	2,71	2,93	-0,93	0,35
(2) Milli Parkı ziyaret ederken bir uzman rehberden yardım aldım	1,81	2,12	-1,48	0,14
(3) Daha önce başka bir Milli Park ziyaretinde bulundum	3,21	3,22	-0,04	0,97
(4) Çanakkale il sınırları içerisindeki diğer milli parkları da ziyaret ettim	2,59	2,53	0,27	0,79
(5) Milli Parkın ziyaretçi sayısının, Milli Park değerlerinin kaybolmasına neden olduğunu düşünüyorum	1,84	1,97	-0,74	0,46
(6) Milli Parkı ziyaret etmeden önce, Milli Park gibi özel koruması gereken alanlara ilişkin bir eğitim aldım.	1,37	1,43	-0,43	0,67
(7) Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkını ziyaret ettikten sonra Milli Park kavramının doğru algılandığını düşünüyorum	3,08	2,92	0,79	0,43
(8) Türkiye’de yeterli bir şekilde Milli Park Eğitimi yapılmaktadır	1,36	1,48	-0,96	0,34
(9) İlköğretim ve ortaöğretimde Coğrafya derslerinde Milli Parklar Eğitimi yeterlidir	1,64	1,63	0,04	0,97
(10) Türkiye’de kendine özgü bir yasası olan tek milli parkın Gelibolu Tarihi Milli Parkı olduğunu biliyorum.	2,02	1,84	0,91	0,36

Tablo 8 : Demografik Faktörlerin Korelasyon Analizi ve Soru Maddeleri Arasındaki İlişki

	Eğitim Seviyesi	Yaş Grupları	Meslek Grupları	Gelir Grupları	Parka Geliş Sayısı	S1	S2	S3	S4	S5	S6	S7	S8	S9	S10
Eğitim Seviyesi	1,00	-0,28**	-0,37**	0,29**	0,11	0,36**	0,12*	0,27**	0,20**	0,09	0,20**	-0,08	-0,09	0,19**	0,17**
Yaş Grupları		1,00	0,29**	0,20**	0,03	-0,14*	-0,10	0,05	-0,07	-0,01	-0,08	0,03	-0,01	0,11	0,01
Meslek Grupları			1,00	-0,27**	-0,09	-0,14*	-0,06	-0,07	-0,12	-0,13*	-0,14*	0,09	0,10	0,13*	-0,07
Gelir Grupları				1,00	0,11	0,15*	0,04	0,14*	0,11	0,06	0,09	-0,06	-0,03	0,01	0,13*
Parka Geliş Sayısı					1,00	0,22**	0,20**	0,04	0,32**	0,04	0,23**	-0,06	-0,06	-0,06	0,16*
S1						1,00	0,25**	0,21**	0,13*	0,06	0,24**	-0,02	0,02	-0,03	0,18**
S2							1,00	0,23**	0,12*	0,10	0,26**	0,07	0,16**	0,12*	0,21**
S3								1,00	0,34**	-0,01	0,11	0,05	0,03	-0,07	0,126*
S4									1,00	0,08	0,22**	0,05	0,04	-0,04	0,25**
S5										1,00	0,11	-0,10	0,09	0,02	0,11
S6											1,00	0,02	0,17**	-0,03	0,27**
S7												1,00	0,24**	0,11	-0,01

S8	1,00	0,36**	0,10
S9		1,00	0,02
S10			1,00

**Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

*Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

KAYNAKÇA

- AGENDA 21: Programme of Action for Sustainable Development.UN. Publication, New York,1992
- AHN, K. and KİM, S. (1996), A Study on Visitor's Behaviour in Korean National Park. *Joournal of Korean Landscape*, 24(1), 32
- ALIM, M.(2006), "Avrupa Birliği Üyelik Sürecinde Türkiye'de Çevre ve İlköğretimde Çevre Eğitimi", *Kastamonu Eğitim Dergisi*, Cilt:14, No:2, Kastamonu
- ARMSTRONG, J.B. and IMPARA, J.C.(1991), The Impact of an Environmental Education Program on Knowledge and Attitude. *The Journal of Environmental Education*, 22(4),36-40
- ATASOY, E.(2006). "Çevre İçin Eğitim- Çocuk Doğa Etkileşimi". Ezgi Kitapevi, Bursa
- BADEMLİ, R. ve DİĞERLERİ. (2000), Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı Tespit ve Değerlendirme Çalışmaları Raporu. Milli Parklar Genel Müdürlüğü Yayını. Ankara
- BERBEROĞLU, G. ve TOSUNOĞLU, C. (1995), Exploratory and Confirmatory Factor Analyses of An Environmental Attitude Scale(Eas) For Turkish University Students. *Journal of Environmental Education*. 26(3).
- BERKOWITZ, A.R. (1993), Ecology Education in The United States", Ecology in Education, Ed:Monica Hale, Cambridge University Press, New York
- COLLINGFORD, C. (1996), "Children's Attitudes to the Environment". *Environmental Issues in Education*, Volume:5, s.21-36, London
- DeCHANO, L.M. (2006), A multi-country Examination of The Relationship Between Environmental Knowledge and Attitudes. *International Research in Geographical And Environmental Education*. 15(1), 15-28
- GERAY, C. (1997), Çevre İçin Eğitim. İnsan Çevre Toplum (Yayına Hazırlayan Ruşen Keleş). Ankara:İmge Kitabevi, Ankara
- GÖKDAĞ, D. (2003), Ortaöğretim Programlarında Çevre. Çevre İçin Eğitim Derleyen: Emin Atasoy, Bursa
- HALE, M. And HARDİE, J. (1993), "Ecology and Environmental Education in Schools in Britain", *Ecology in Education*, Ed: Monica Hale, Cambridge University Press, New York
- HİNES, J. Et al. (1987), Analysis and Synthesis of Research and Responsible Environmental Behavior: A Meta-analysis. *The Journal of Environmental Education*, 18(2), 1-8
- HUNGERFORD, H. and VOLK, T. (1990), Changing Learner Behavior Through Environmental Education. *The Journal of Environmental Education*, 21(3),8-21
- IUCN, 1994. "Definition of a Protected Area", Guidelines for Protected Areas Management Categories, Cambridge UK.
- İLERİ, R. (1998), Çevre Eğitimi ve Katılımın Sağlanması. *Ekoloji ve Çevre Dergisi*, Sayı:28(Temmuz – Ağustos-Eylül).

KILIÇ, H. vd. (2005), Ülkeler ve Eğitim Sistemleri. Ed. Füsun Akarsu, Ankara: Nobel Yayın ve Dağıtım

KIZIROĞLU, İ. (2000), Türk Eğitim Sisteminde Çevre Eğitimi ve Karşılaşılan Sorunlar. V. Uluslararası Ekoloji ve Çevre Sorunları Sempozyumu (1-2 Kasım 2000):Çevre Eğitimi. Ankara.

JEONG, I. (1997), A Study on Attributes of Attractions of The Bukhansan National Park and Visitors’ Attitudes. Thesis, Hanyang University, Seoul

SEVER, R. ve SAMANCI, O. (2002), İlköğretimde Çevre Eğitimi. *Doğu Coğrafya Dergisi. Sayı:7*, Erzurum

SIKI, M. (2003), Eğitim ve Turizm Yönüyle İzmir Kuş Cennetine Bakış. *Coğrafi Çevre Koruma ve Turizm Sempozyumu (16-18 Nisan 2003 İzmir-TURKEY)*.

SMİTH-SEBASTO, N.J. (1995), The Effects of an Environmental Studies Course on Selected Variables Related to Environmentally Responsible Behavior. *The Journal of Environmental Education. 26(4).30-34*

SOMUNCU, M. (2003), Türkiye’de Koruma Altındaki Dağlık Alanlarda Turizm/Rekreasyon ve Çevre Etkileşimi: Aladağlar ve Kaçkar Dağları Milli Parkı Örnekleri. *Coğrafi Çevre Koruma ve Turizm Sempozyumu(16-18 Nisan 2003 İzmir-TURKEY)*.

SOMUNCU, M. (1998), Aladağlar Milli Parkı’nda Doğa Turizminden Kaynaklanan Çevre Sorunları.

15. Türkiye Jeomorfoloji Bilimsel ve Teknik Kurultayı Bildiri Özetleri. S.17-18, Ankara

Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı. (2005), *Coğrafya Dersi Öğretim Programı(2005 Programı)*. Ankara: Gazi Kitapevi (Kitap formatı-2006)

TOSUNOĞLU, C. ve DOĞAN, M. (1993), A Study on The Dimensions and Determinants of Environmental Attitudes. Ph.D. Thesis. METU. Ankara

TUNCER, G. et al. (2007), A Comparative Study on Pre-Service Teachers’ and Elementary Students’ Attitudes Towards The Environment. *International Research in Geographical And Environmental Education. 16(2),188-198*

Türkiye Çevre Atlası, (1997), Türkiye Çevre Atlası-96, Çevre Bakanlığı, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul

Türkiye Çevre Sorunları Vakfı, (1991), Türkiye’nin Çevre Sorunları, *Türkiye Çevre Sorunları Vakfı Yay.*

Önder Matb. S-344-345 Ankara

T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı, (2005), Eğitim ve Yayın Dairesi Başkanlığı Faaliyet Raporu. Çevre ve Orman Bakanlığı, Ankara

Türkiye Çevre Vakfı, (2000), Türkiye Çevre Sorunları. Türkiye Çevre Sorunları Vakfı Yayınları, Ankara, TURKİYE

Türkiye Çevre Vakfı, (2003), Türkiye Çevre Sorunları. *Türkiye Çevre Sorunları Vakfı Yayınları, 163(285-295), Ankara, TURKİYE*

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, (2000), Anayasa.İstanbul: *Yaylın Yayıncılık, 2000*

Türkiye’nin Tabiatı Koruma Alanları, 2002. Türkiye’nin Tabiatını Koruma Alanları. Ankara:Kırsal Çevre ve Ormancılık Sorunları Araştırma Derneği Yay.No:9

- OZANER, F.S. (2003), Ekoturizm Etkinliklerinde ve Ekoloji Temelli Çevre Eğitiminde Coğrafyanın Önemi. *Coğrafi Çevre Koruma ve Turizm Sempozyumu(16-18 Nisan 2003 İzmir-TURKEY)*.
- OZANER, F.S. (2004), Türkiye’de Okul Dışı Çevre Eğitimi Ne Durumda Neler Yapılmalı? V. Ulusal Ekoloji ve Çevre Kongresi (5-8 Kasım 2004), Abant İzzet Baysal Üniversitesi & Biyologlar Derneği, İzmir
- UNESCO-UNEP, (1989), International Environmental Education Programme, Environmental Education Series, 29. A Prototype Environmental Education Curriculum For The Middle School.
- UYSAL, M. et al. (1994), Environmental Attitude by Trip and Visitor Characteristics: US Virgin Island National Park. *Tourism Management 15(4):284-94*
- YAŞAR, O. (2000), Ülkemizde Milli Park ve Benzer Stadüdeki Alanların Dağılımı. *Türk Coğrafya Kurumu Türk Coğrafya Dergisi, 35:181-201, İstanbul, TÜRKİYE*
- YAŞAR, O. (2001), Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı(Barış Parkı), Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri *Türk Coğrafya Kurumu, Türk Coğrafya Dergisi, 36:172*
- YILMAZ, Y.K. (2003), Mesleki Eğitim Merkezleri ile Alternatif Modellerin Değerlendirilmesi (Almanya-Türkiye Eğitim Modellerinin Değerlendirilmesi). *M.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü(Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul*
- YOSHIDA, M. (1993), The Present Status of Environmental Education in Japan. Ecology in Education, Ed:Monica Hale, Cambridge University Press, New York
- VOİSCHNİK, E. (1987), Umwelterziehung im Biologie-und Erdkundeunterricht. Strassburg, 28.11.1987, UNESCO Weltkonferenz

Kanunlar:

- A-6831 Sayılı Orman Kanunu’ nun 25.Maddesi,
B- 2873 Sayılı Mili Parklar Kanunu
C-2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu,
D-2872 sayılı Çevre Kanunu